

Tekoälyverkoston taustapaperi 4:

Poisoppiminen vanhoista toimintatavoista lain suhteen

Alustaja: Olli Pitkänen / IPR University Center,
olli.pitkanen@iprinfo.com

Itsesääntely v. lainsäädäntö

Nopeasti kehittyvällä alalla itsesääntely ja standardit muodostavat nopeasti reagoivan ja tehokkaan sääntelymuodon. Lainsäädännön ei tule pyrkiäkään ennakoimaan teknologian kehitystä, se ei ole lainsäätäjän tehtävä, mutta itsesääntelyllä voidaan yrittää jopa etukäteen varautua uudenslaisiin sääntelyn tarpeisiin. Lainsäädännöllä voidaan sitten jälkikäteen pyrkiä korjaamaan ongelmia, joita itsesääntelyllä ei ole pystytty estämään.

On kuitenkin tärkeä huomata, että lainsäädännön tulee ennakolta antaa peruskehikko myös itsesääntelylle. Ihmisoikeudet, perusoikeudet ja muut keskeiset lainsäädännökset luovat pohjan, joka ottaa kohtuullisesti kaikkien edut huomioon ja josta ei voida yhden alan itsesääntelyllä poiketa. Esimerkkinä ongelmista, jotka olisi voitu välttää kunnollisella lainsäädännöllä, on viime aikoina suurta julkisuutta saanut Facebookin ja Cambridge Analytican skandaali, jossa yritykset yksityisyyttä suojaavan lainsäädännön puuttuessa kehittivät liiketoimintaansa, käytäntöjään ja itsesääntelyään sellaiseen yksityisyyden suojasta piittaamattomaan suuntaan, että ne itse lopulta joutuivat valtavan negatiivisen julkisuuden kohteiksi. Tällaisessa tilanteessa myös yritysten etu olisi järkevä, yleiset raamit asettava lainsäädäntö, jonka puitteissa ne sitten voivat teknologian kehittyessä luoda omaa itsesääntelyään.

Toimenpidesuositus: Luodaan ihmisoikeuksiin, perusoikeuksiin ja keskeisiin lainsäädännöksiin perustuva ohjeistus siitä, missä määrin tekoälyä kehittävät ja hyödyntävät toimijat voivat itsesääntelyllä kehittää toimialansa puitteita.

Ihminen oikeudellisena toimijana

Lainsäädäntömme lähtee siitä, että vain ihmisillä ja oikeushenkilöillä, kuten osakeyhtiöillä, rekisteröidyillä yhdistyksillä ja kunnilla, voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia, ja oikeushenkilöitäkin edustavat ihmiset, kuten vaikkapa hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja edustavat osakeyhtiötä. Samoin lainsäädäntö edellyttää, että tiettyjä oikeudellisesti merkityksellisiä toimenpiteitä saavat suorittaa vain täysivaltaiset ihmiset. Esimerkiksi HT-tilintarkastajan ja asianajajan täytyy olla ihmisiä, vaikka oletettavasti suuri osa näiden tehtävistä voidaan tulevaisuudessa automatisoida siten, että tehtäviä tosiasiaassa suorittaa kone eikä ihminen. Osittain lainsäädännössä olevat vaatimukset ihmisestä toimijana ovatkin

vanhentuneita ja jäännöksiä ajalta, jolloin ei vielä ollut nähtävissä, että kone pystyy automaattisesti suorittamaan vaativia tehtäviä.

Toisaalta lainsäätäjät on myös tietoisesti lisännyt aivan viime aikoinakin uusia rajoituksia automaattisille päätöksille suojatakseen ihmisiä niiden todellisilta tai kuvitelluilta riskeiltä. Esimerkiksi EU:n yleisen tietosuojalain (GDPR) 22. artiklassa lähtökohtaisesti kielletään sellaiset päätökset, jotka perustuvat pelkästään henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn, kuten profilointiin, ja jotka vaikuttavat ihmisiin merkittävästi.

Lainsäädännön joustavuus

Suomen lainsäädäntö on monessa suhteessa osoittautunut joustavaksi ja riittävän väljäksi, jotta erilaisia teknisiä kokeiluja voidaan tehdä täällä. Esimerkiksi autonomisia autoja on voitu kokeilla tieliikenteessä, koska lakimme ei edellytä, että autoa aina ajaa ihminen. Miehitettävien ilma-aluksien koskevat säännökset kirjoitettiin tarkoituksella hyvin salliviksi ja autonomisten laivojen kehittämistä on voitu edistää laatimalla niitä koskevia joustavia säännöksiä. Tämä on luonut Suomeen edellytykset toimia edelläkävijänä uusien liikennevälineiden kehityksessä. Merkittäviä ongelmia tästä ei ole aiheutunut ja mahdollisiin haittoihin voidaan tarvittaessa reagoida kohtuullisen nopeasti uusilla säännöksillä.

Konetta käytetään yhä enemmän myös uuden tiedon, analyysien, tekstin, musiikin, kuvien, keksintöjen ja muiden arvokkaidenkin aineettomien tulosten tuottamisen apuna. Tämä aiheuttaa enenevässä määrin hämmennystä siitä, kenelle pitäisi kuulua oikeudet sellaisiin tuotoksiin, joiden syntymiseen koneella on ollut merkittävä rooli. On jopa esitetty että tekoälylle tulisi antaa oikeushenkilön asema, jolloin se voisi itse saada oikeudet tuotoksiinsa. On kuitenkin vielä näyttämättä, mikä on se ongelma, jonka koneen oikeushenkilöllisyys ratkaisisi.¹

Sen sijaan kannattaa pohtia, miten jaetaan oikeudet niiden ihmisten ja organisaatioiden kesken, jotka ovat konetta apuna käyttäen saaneet lopputuloksen aikaiseksi. Esimerkiksi ohjelmoijalla, datan kerääjällä, työn maksajalla ja koneen käyttäjällä voi kaikilla olla hyvä syy väittää, että oikeudet kuuluvat juuri hänelle. Nykyisessä lainsäädännössä on tältä osin paljon aukkoja, joihin olisi hyvä saada mieluummin pieni määrä yleispäteviä kuin suuri joukko tapauskohtaisia säännöksiä. Aineettomien oikeuksien sääntely on muutenkin hyvin pirstaloitunutta ja tapauskohtaista, mikä lisää ongelmia teknologian kehittyessä, kun uudet tekniset ratkaisut eivät istukaan vanhoihin kapea-alaisiin säännöksiin. Siksi lainsäädännön kehittämisessä tulisi keskittyä yleisten periaatteiden selkiyttämiseen ja jättää yksittäistapaukset tuomioistuinten ja alan itsesääntelyn ratkaistaviksi.²

---

¹ Pitkänen, O. P. (2017). Artificial Intelligence and IP: Challenges to the fundamentals of the Copyright System. In The Proceedings of Law in the Digital Era - Perspectives from IP Law, Contract Law and IT Law University of Lapland.

<https://haris.hanken.fi/admin/editor/dk/atira/pure/api/shared/model/researchoutput/editor/contributionto/bookanthologyeditor.xhtml?id=8885207>

² Pihlajarinne, T. (2012). Immateriaalioikeuden yleiset opit ja digitalisoituminen – vertailussa tekijänoikeus ja tavaramerkkioikeus. Lakimies 2012 s. 383–396;

Pitkänen, O. (2017). Mitä lähioikeus suojaa? Lakimies 5/2017 s. 580–602.

Arvoperusta

Lainsäädännössä on useita alueita, joilla yhteiskunnan arvot eivät kohtele ihmisiä ja koneita samalla tavalla. Esimerkkejä löytyy vaikkapa perheoikeudesta: enemmistö ihmisistä tuskin voisi nykyisin hyväksyä sitä, jos lainsäädäntö mahdollistaisi, että kone voi adoptoida ihmislapsen. Näin ollen pelkkä yleissäännös, jonka mukaan riittävän tasoinen kone voi korvata ihmisen missä tahansa oikeudellisessa roolissa, ei tule kysymykseen. Tarvitaan yksityiskohtaisempaa harkintaa, mihin tehtäviin kone kelpaa ja missä edelleen tarvitaan ihminen.

Lainsäädännön läpikäynti on suuri urakka

Täydellisen vastauksen siihen, miten lainsäädäntömme suhtautuu tekoälyyn ja autonomisiin koneisiin, voi saada vain käymällä läpi kaikki säädökset ja analysoimalla niistä jokaisen erikseen. Tämä on valtava urakka. Yleisen tietosuoja-asetuksen kansallista toimeenpanoa varten tutkijaryhmä kävi läpi noin 800 säädöstä selvittääkseen kansallisen henkilötietolainsäädäntömme yhteensopivuuden uuden asetuksen kanssa.³ Tämä oli huomattavasti rajoitetumpi tehtävä kuin koko lainsäädännön läpikäynti tekoälyä silmällä pitäen, mutta siitä voi kuitenkin saada käsityksen työmäärän suuruusluokasta, joka varmaankin olisi monia henkilötyövuosia. Toisaalta voi kysyä, olisiko tällainen ponnistus erityisen hyödyllinen. Suuri osa lainsäädännöstämme on sellaista, ettei sillä ole kovin paljon merkitystä autonomisten koneiden ja tekoälyn näkökulmasta. Valtava läpikäynti olisi pääosin turha. Sen sijaan kannattaa keskittyä niiden lainsäädännön alueiden arviointiin, joilla voidaan katsoa olevan erityistä merkitystä lähivuosien tekoälyn kehityksen kannalta. Esimerkiksi liikenteen ja hallintopäätösten automatisoinnin, luovan työn tulosten sekä työturvallisuuden säännösten arviointiin kannattaa tässä vaiheessa ennakoivasti kiinnittää huomiota.

Toimenpidesuositus: valitaan kymmenkunta tekoälyn osalta keskeistä lainsäädännön aluetta ja käydään kaikki niihin kuuluvat säädökset läpi sen analysoimiseksi, missä määrin lainsäädäntöä tulisi muuttaa, jotta tekoälyyn pohjautuville uusille toimintamalleille olisi paremmat edellytykset.

[Tavoiteorientoituneesti lainsäädännön pääkohtia systemaattisesti läpi. Pyritään löytämään mahdollistavia tekijöitä ja esteitä, joita tulee tekoälyn soveltamisen tielle. Hyvä esimerkki autonomisten ajoneuvojen lupakäytäntö on mahdollistanut kokeiluja Suomessa. Toinen esim. CAI Oy:llä tullut käytännön työssä: Jossain lainsäädännössä lukee; toimenpiteeseen tarvitaan ihmisiä, esim. tilintarkastus (neljä henkilöä). Onko tarpeen?]

---

³ Pitkänen, O. P., Korpisaari, P., & Korhonen, R. (2017). Miten kansallista lainsäädäntöämme pitää muuttaa EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen vuoksi? In P. Korpisaari (Ed.), Viestinnän muuttuva sääntely: viestintäoikeuden vuosikirja 2016 (pp. 1-9). (Forum Iuris). Helsinki: University of Helsinki.